

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVII, СВ. 1

ISSN 0350-185X

UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVII, No. 1

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Predrag Piper, Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE

2021

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVII, св. 1

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пийер, др Слободан Ремейтић, др Јелица Симојановић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2021

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ = South slavic philologist / главни уредник Рајна Драгићевић. - [Штампано изд.]. - Књ. 1, св. 1/2 (1913); књ. 2, св. 1/2 (1921)-књ. 11 (1931); књ. 12 (1933)-књ. 17 (1938/1939); књ. 18, св. 1/4 (1949/1950)- . - Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913; 1921-1931; 1933-1939; 1950- (Београд : Планета принт). - 24 cm

Полугодишње. - Текст ћир. и лат. - Друго издање на другом медијуму:

Јужнословенски филолог (Online) = ISSN 2406-0763

ISSN 0350-185X = Јужнословенски филолог

COBISS.SR-ID 615183

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Миливоје Алановић, др Јасна Влајић-Поповић, др Јасмина Грковић-Мејџор,
др Рајна Драгићевић, др Владан Јовановић, др Милош Ковачевић,
др Александар Милановић, др Мотоки Нوماћи, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Људмила Поповић, др Слободан Реметић, др Стана Ристић,
др Драгана Вељковић Станковић, др Јелица Стојановић, др Марија Стефановић,
др Срето Танасић, др Божо Ћорић, др Данко Шипка, др Гордана Штрбац

Ово издање финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2020-14/200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 24. марта 2021.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Лектура и коректура
Дивна Продановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Александар Б. Лома: Порекло речи <i>мазија</i> 'челик'	9
Александар Б. Лома: Происхождение слова <i>мазија</i> 'сталь'	26
Aleksandar B. Loma: The Origin of the Word <i>Mazija</i> [Steel]	27
Најда И. Иванова: Погледи Јована Стерије Поповића на језик псеудонауке у комаду <i>Судбина једног разума</i>	29
Найда И. Иванова: Взгляды Йована Стерии Поповича на язык псевдонауки в пьесе <i>Судбина једног разума</i>	49
Najda I. Ivanova: On Jovan Sterija Popović's Conception of the Language of Pseudoscience Propounded in the Play <i>Судбина једног разума</i> [The Destiny of One's Reason]	49
Радмилло Н. Маројевић: Лексичка хомонимија као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог <i>Шћейана Малог</i>)	51
Радмило Н. Мароевич: Лексическая омонимия как лингвотекстологическая задача (на материале поэмы «Щепан Малый» Петра Негоша)	73
Radmilo N. Marojević: Lexical Homonymy as a Problem of Linguistic Textology (Based on Njegoš's Epic <i>Stephen the Little</i>)	73
Ана Кречмер: Нека размишљања о словенском глаголу (типолошки приступ)	75
Анна Кречмер: Некоторые размышления о славянском глаголе (типологический подход)	95
Anna Kretschmer: Some Thoughts on the Slavic Verbal System (a Typological Approach)	96
Motoki Y. Nomachi: The Kashubian Indefinite Marker <i>Jeden</i> 'One' and Its Grammaticalisation	97
Мотоки Номачи: Неодређени маркер <i>jeden</i> 'један' у кашупском језику и његова граматикализација	109
Мотоки Номати: Неопределенный маркер <i>jeden</i> (один) в кашубском языке и его граматикализация	110
Јулија Л. Шапич: О пространственных фрагментизаторах в функции временной локализации	111
Јулија Л. Шапић: О просторним фрагментизаторима у функцији локализације времена	124
Juliya L. Šarić: On Spatial Fragmentisers as Temporal Localisation Markers	125
Јована Б. Јовановић: Пејоративи у номинацији човека у српском језику	127
Јована Б. Јованович: Пейоративные названия лиц в сербском языке	160
Jovana B. Jovanović: Pejorative Terms for People in the Serbian Language	161

Ана В. Миленковић: Концептуализација примарних емоција у српском језику (на примеру глагола са значењем <i>радосћи</i> , <i>туже</i> , <i>сјраха</i> и <i>љућње</i>)	163
Ана В. Миленкович: Концептуализация первичных эмоций в сербском языке (на примере глаголов со значением <i>радости</i> , <i>печали</i> , <i>страха</i> и <i>гнева</i>)	184
Ana V. Milenković: The Conceptualisation of Primary Emotions in the Serbian Language (the Case of Verbs Expressing <i>Joy</i> , <i>Sadness</i> , <i>Fear</i> and <i>Anger</i>)	185

Некролози

Академик Милорад Радовановић (1947–2020) (Предраг Пипер)	187
Владимир Павловић Гутков (1934–2020) (Срето З. Танасић)	193

Хроника

Међународна научна конференција <i>Лексикографија и лексикологија у свейлу актуелних проблема</i> . Институт за српски језик Српске академије наука и уметности. Београд, 28–30. октобар 2020. г. (Јована Б. Јовановић)	199
--	-----

Прикази и критика

Радивоје Младеновић. Говор северношарпланинске жупе Сиринић. <i>Српски дијалектолошки зборник</i> LXVI/1 (2019): стр. 1–1047 (Марина С. Јуришић)	219
Бојана Вељовић. Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице. <i>Српски дијалектолошки зборник</i> LXVI/1 (2018): стр. 1–476 (Радивоје М. Младеновић)	227
Недељко Богдановић. Пастирски речник југоисточне Србије. <i>Српски дијалектолошки зборник</i> LXVI/2 (2019): стр. 638–739 (Татјана Г. Трајковић)	233
<i>Славянская дэрыватаграфія</i> . А. А. Лукашанец (нав. рэд.). Мінск: Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Беларускі камітэт славістаў, Камісія па славянскім словаўтварэнні пры Міжнародным камітэце славістаў, 2020, 362 с. (Билана Ж. Марић)	237
Милош Ковачевић. <i>Кроз синтаксу српскога језика</i> . Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, 2020, 387 стр. (Марина М. Николић)	244

Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик. <i>Когнитивни ѝравац у српској еѝнолингвистици – ѝочеци развоја и акѝуелни ѝроблеми</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 2020, 403 стр. (Гордана Р. Штрбац)	249
Слободан Новокмет. <i>Називи живоѝиња у српском језику: семантичка и лингвокулѝуролошка анализа</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 2020, 340 стр. (Драгана М. Ратковић)	262
Sanja Krimer-Gaborović. <i>Prepoznavanje i imenovanje boja u engleskom i srpskom jeziku</i> . Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019, 351 str. (Ивана Лазић Коњик)	271
<i>Кругови Ирене Грицкаѝ (семантичко-грамаѝичка исѝраживања савременог српског језика)</i> . Рајна Драгићевић (ур.). Београд: Савез славистичких друштава Србије, 2020, 587 стр. (Весна С. Николић)	282

Библиографија

Библиографија за 2019. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској (Ана В. Голубовић)	295
---	-----

Регистри

Регистар кључних речи LXXVII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	409
Регистар имена LXXVII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	411
Напомена	449

ВЛАДИМИР ПАВЛОВИЋ ГУТКОВ (1934–2020)

Напустио нас је колега и пријатељ Владимир Павловић Гутков, најзначајнији руски србиста данашњег времена, дугогодишњи шеф Катедре за славистику и продекан Филолошког факултета Универзитета Ломоносов у Москви. Та вијест с тугом је примљена међу српским славистима који су га познавали и сарађивали с њим. В. П. Гутков се уписао на Филолошки факултет МГУ „Ломоносов“ 1951. године и распоређен је на српску језичку групу Словенског одјељења. Студије је завршио 1956. године, а аспирантуру 1962. године. Одбранио је кандидатску дисертацију „Формы будущего времени в сербохорватском литературном языке“ 1964. године. На Катедри за словенску филологију је радио од 1962. до 2013. године. Од 1990. до 2010. године био је шеф Катедре, а од 1989. замјеник декана Филолошког факултета. Био је члан Научног савјета Филолошког факултета и Научног савјета МГУ.

На матичном факултету у Москви В. П. Гутков је држао курс „Увод у словенску филологију“ и курсеве из граматике српског (српскохрватског) језика, претежно из морфологије и морфосинтаксе, историје и дијалектологије српског језика, из историје књижевног језика код Срба XVIII–XX вијека, српске лексикологије и лексикографије, те из неких специјалних курсева, као што су „История славянского языкознания“, „Национально-территориальные варианты сербохорватского литературного языка“, „Сербохорватский язык в его историческом развитии и современном функционировании“. Будући да је дошао на студије почетком педесетих година прошлога вијека, сусрео се с недостатком не само шире него и основне литературе за студенте, а због политичког сукоба између двије државе није било могућности набављања књига из Југославије. Сам В. П. Гутков се сјећао да је студирао у оскудици српских књига и уџбеничке литературе уз предавања наставника, на првом мјесту Иље И. Толстоја – повратника из Југославије, и из неких старијих издања српских граматика (да се присјетимо – у Петрограду је 1890. изашла Новаковићева „Српска граматика“ уподобљена као уџбеник српског

језика, о чему сам писао). Зато се он убрзо по ступању на наставнички посао и сам постарао да учини тај недостатак мањим. Објавио је уџбеник српскохрватског језика (Москва, 1969) и српскохрватско-руски рјечник средњег обима, „депни“, (Москва, 1963), који је имао неколико издања, последње, четврто, 2001. као српско-руски рјечник. Кроз свој вишедеценијски рад на централном руском универзитету као србиста (и сербокроатиста) В. П. Гутков је ишколовао преко педесет генерација стручњака за српски језик, неки од њих су данас и професори – и на овоме универзитету. Дугогодишњи сарадник и пријатељ В. П. Гуткова слависта Богдан Терзић написао је: „Као врстан предавач он уме да заинтересује студенте за питања лингвистичке србистике, као што се најбоље може видети по томе како владају српским језиком његови студенти који долазе на летње семинаре у нашу земљу или на једногодишње студијске боравке“ (из поговора српском издању књиге „Славистика – србистика“, 2005: 152).

Уз плодан педагошки рад професор Гутков је био и плодан научни радник. С првим прилогом у науци појавио се у Русији 1957. године, а пет година касније и у Србији – у *Нашем језику*, часопису за савремени српски књижевни језик који издаје Институт за српски језик САНУ. Био је стални сарадник овог нашег часописа, а сарађивао је и у другим српским часописима; ту су и *Јужнословенски филолог*, *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, *Славистика*. Његов последњи рад у Србији је вјероватно текст „От автора“, поговор његовој књизи „Грама-тички огледи“ (Београд, 2013, 5–8). Такође, учествовао је и на великом броју научних конференција у Београду и Србији.

Значајно је Гутковљево проучавање историје српског књижевног језика. Занимао се историјом српског језика новијег времена, од XVIII до XX вијека, посебно предвуковског периода. Кад је посриједи XVIII вијек, посебно су значајни његови радови „о уделу рускоцрквенословенског и руског књижевног језика XVIII века у сложеној језичкој ситуацији тога времена код нас“ (Терзић, исто: 152). Треба поменути његову књигу „Сербская лексикография XVIII века“ (Москва, 1993). Оно што је важно истаћи јесте да се В. П. Гутков бавио историјом српског језика користећи се у највећој мјери изворима који се налазе у руским библиотекама и архивама, што је теже доступно нашим истраживачима. Такав је и рад „Двести лет изучения сербского языка в России и Московском университете“ (*Славистика* 8, Београд, 2004). Наиме, ми знамо да је изучавање српског језика, заједно с другим словенским језицима, организовано започело у Русији послје увођења славистике као научне дисциплине на руским универзитетима у Петрограду, Москви, Казању и Харкову 1835. године. В. П. Гутков нас обавјештава да је професор Московског универзитета М. Т. Каченовский, када је 1804. постао уредник часописа *Вестник Евро-*

ны, редовно писао о словенским језицима, па и о српском. Исте те 1804. при Московском универзитету основано је „Общество истории и древностей российских“, које се занимало и српским језиком. В. П. Гутков нас у овом чланку обавјештава и да су студенти Гетингенског универзитета А. С. Кајсаров и А. И. Тургеев те године посјетили Сремске Карловце, гдје их је примио и српски митрополит Стефан Стратимировић. Кајсаров је писао да је од Стратимировића добио подршку за свој „Сравнительный словарь славянских наречий“, неурађен због погибије аутора у рату с Наполеоном. Напомињући да је и прије те године било неких послова везаних за српски језик, без мањег практичног значаја, В. П. Гутков истиче да је подстицај и помоћ изучавању српског језика у Русији дао и Вуков „Српски рјечник“, чијих тридесет примјерака је он допремио 1819. у Петроград и Москву. Једним се служио и А. С. Пушкин. И тако даље. Да овдје још напоменем да нас у једном раду В. П. Гутков обавјештава да је историчар-археограф К. Ф. Калајдович, члан „Общества истории и древностей российских“, у својој књизи објављеној у Москви 1824. „пре Шафарика запазио специфичне црте српског језика које су преписивачи Срби уносили у црквенословенске текстове, а те црте биле су карактеристичне за српску редакцију старословенског и црквенословенског језика“ (према *Слависти́ка – србисти́ка*: 40).

Један број радова из историје српског језика В. П. Гутков је објавио у књизи „Исследование частных вопросов истории славянских языков“ (Москва, 2007) – од петнаест прилога дванаест је посвећено искључиво српском језику (у неколико случајева српскохрватском), а у још два се српски разматра међу јужнословенским језицима. Овдје треба напоменути да је у овој књизи и рад под насловом „Необходимый коменатрий к употреблению термина «боснийский язык»“, први пут публикован у Петрограду 2002. године и у коме се о лингвистичким разлозима промовисања новог језика под тим именом, такође и о разлозима узимања термина придјева *босански* умјесто *бошњачки*, говори како су рекли и српски лингвисти. Узгред, а важно, и 2001. је В. П. Гутков у Москви објавио материјал под насловом „О статусе, структуре и названии литературного языка боснийских мусульманов“.

На овом мјесту треба рећи да се В. П. Гутков бавио и дјелом Вука Ст. Караџића. У 1987. години он је у Русији објавио неколико радова посвећених реформатору српског књижевног језика. Вуку се у више наврата и касније враћао. И у овом случају треба нагласити да је он писао о различитим питањима везаним за Вука превасходно по изворима који се налазе у руским архивама и библиотекама. Он пише на теме Вук и Русија, везе Вука с руским научницима и културним радницима, одједи Вуковог рада у Русији, при чему се – по речима самог В. П. Гуткова – прецизирају и исправљају неки подаци нетачно изложени и интерпрети-

рани у постојећој литератури. Ови његови радови ће свакако бити добро-дошли свима који се буду убудуће занимали дјелом Вука Ст. Караџића, а тема *Вук и Русија* не престаје бити актуелна.

Такође, значајни су његови радови посвећени савременом српском језику. Овом проблематиком Гутков се занимао кроз цио свој радни вијек. Највише се бавио морфологијом и морфосинтаксом глагола и именица. Проучавао је различите појаве у српском стандардном језику, али је пратио и најновија дешавања у њему (приликом једног од посљедњих његових боравака у Београду спазио сам како у центру града фотографише истакнуто на једном кафићу обавјештење „кафа за понети“). О тим његовим радовима не бих имао шта додати оное што сам својевремено рекао у поговору за његову књигу изабраних радова из ове проблематике: „Узорна акрибичност, изузетна одговорност према језичким фактима, невероватно обиље података на којима заснива своја истраживања и аргументује своје закључке делује помало опомињуће у данашње време, кад се почесто у научни рад иде без солидније властите грађе“. Доста говори и чињеница да је по ријечима самог В. П. Гуткова Митар Пешикан за њих резервисао простор у *Нашем језику*.

Овдје је дат најкраћи осврт на дјелатност В. П. Гуткова на основним, не и јединим, правцима његовог проучавања српског језика и српско-руских веза. Његово дјело о српском језику је одавно постало познато и признато међу српским научницима. Још је највећи српски лингвиста друге половине двадесетог вијека – српски и руски академик Павле Ивић, познат по одмјерености и по изношењу утемељених ставова, оцијенио да је Владимир П. Гутков највећи познавалац српског језика изван српске националне лингвистике. Опраштајући се од њега и његов матични факултет је написао да се опрашта од највећег стручњака за српскохрватски језик у цијелој Русији.

У Србији су објављене двије књиге Владимира П. Гуткова: „Славистика – Србистика“, превод с руског (2005) и „Граматички огледи“ (2013 – приредили С. Танасић и Ј. Јакушкина). Када смо у Србији славили Вукове јубилеје – 2014 – и В. П. Гутков је у Москви објавио књигу „Вук Караџић 1787–1864. Дань памяти“. Ријетки су примјери да неки страни слависта посвети своје дјело српском слависти. В. П. Гутков је своју књигу „Славистика – Србистика“, објављену у Москви 1999, у години смрти академика Павла Ивића, посветио њему, а књигу „Исследование частных вопросов истории славянских языков“ (Москва, 2007) посветио је успомени на академика Митра Пешикана.

Владимир Павловић Гутков је био председник Асоцијације пријатеља Југославије од 1991. до 2001. године. Оданост и пријатељство Владимира П. Гуткова српске колеге су цијениле и узвраћале му. А за посвећеност проучавању српског језика и српско-руских језичких веза,

те за допринос његовању српско–руских научних веза изабран је за почасног члана Славистичког друштва Србије. Био је и члан уредништва српског часописа *Славистика* из Београда. За књигу „Славистика – Србистика“, на предлог проф. Богољуба Станковића, добио је 2000. године награду „Павле Ивић“, најзначајније признање које српска језичка струка додјељује.

*Срећко З. Танасић**

Академија наука и умјетности Републике Српске
Бањалука

* sretotanasic@yahoo.com